

AMİSOS / AMISOS

Cilt/ Volume 7, Sayı/ Issue 12 (Haziran/ June 2022), ss./ pp. 224-242
ISSN: 2587-2222 / e-ISSN: 2587-2230
DOI: 10.48122/amisos.1083539

Özgün Makale / Original Article

Geliş Tarihi/ Received: 06. 03. 2022
Kabul Tarihi/ Accepted: 02. 06. 2022

2863 SAYILI KANUN'UN 25. MADDESİNİN UYGULANMASINDA ORTAYA ÇIKAN SORUNLAR VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ*

EVALUATION OF THE PROBLEMS ARISING IN THE IMPLEMENTATION OF ARTICLE 25 OF THE LAW NO 2863 AND THE SUGGESTIONS OF SOLUTIONS

Dilara Hazal YILMAZ**

Öz

Ülkelerin kültürel birikimlerinin oluşumunda etkili olan kültür ve tabiat varlıklarının milli ve evrensel olma özelliklerini bir arada içermesi hem yerel hem de uluslararası mevzuatta korunmalarına dair pek çok hukuk metninin geliştirilmesine sebep olmuştur. Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın 63. maddesiyle birlikte kültür ve tabiat varlıklarının korunması Devletin yükümlülüğü altına alınarak anayasal güvenceye kavuşturulmuş ve işbu yükümlülük 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu'nun (KTVKK) yürürlüğe girmesiyle birlikte ilkeleştirilmiştir. Çalışma konumuz olan taşınır kültür ve tabiat varlıklarının korunduğu kurumlar müzeler olup taşınır kültür ve tabiat varlıkları ile ilgili uzmanlık gerektiren iş ve işlemler, mevzuat hükümleri dikkate alınarak müzelerdeki ihtisas elemanlarınca yürütülmektedir.

Çalışmanın amacı; 2863 sayılı kanun kapsamındaki bazı hükümlerin uygulamada ihtiyaca cevap veremediği konulara değinmek ve bu konulara çözüm önerileri getirmektir. Bu kapsamda çalışmanın ana konusunu KTVKK'nın 25. maddesinde ele alınan "Müzelere Alınma" başlıklı düzenleme oluşturmaktadır. Söz konusu maddenin uygulanmasında mevcut düzenlemenin ihtiyaca

* Bu Çalışmanın hazırlanmasında Arkeolog Emine YILMAZ'ın bilgi ve görüşlerinden yararlanılmıştır.

** Avukat, Ankara Barosu, Ankara/Türkiye. E-posta: dilara.hzl@gmail.com ORCID ID: <http://orcid.org/0000-0002-6196-8838>

cevap vermemesi sebebiyle ortaya çıkan sorunların çeşitliliği ve uygulamada çözüm bekleyen konuların tespiti fayda sağlayacaktır.

Anahtar Kelimeler: Kültürel Miras, 2863 Sayılı KTVKK, Müze, İhtisas Elamanı, Kültür Varlığı, Etnografik Eser, Sikke, Devlet Malı, Rücu, Tescil Dışı Eser.

Abstract

The fact that the cultural and natural assets which are effective in the formation of the cultural accumulation of the countries include the national and universal features, has led to the development of many legal texts on their protection in both local and international legislation. With the 63rd article of the Constitution of the Republic of Turkey, the protection of cultural and natural assets has been taken under the obligation of the State, and this obligation has been constitutionalized with the entry into force of the Law on the Protection of Cultural and Natural Assets No. 2863. The institutions in which movable cultural and natural assets are preserved, which is the subject of our article, are museums, and the works and transactions that require expertise regarding movable cultural and natural assets are carried out by specialized staff in museums, taking into account the provisions of the legislation.

The aim of the study; It is to address the issues that some provisions within the scope of the law numbered 2863 cannot meet the needs in practice and to offer solutions. In this context, the main subject of the study is the regulation titled "Taking into the Museums", which is discussed in the 25th article of the KTVKK. In the implementation of the said article, it will be beneficial to determine the diversity of the problems that arise due to the fact that the current regulation does not respond to the needs and the issues that await solution in practice.

Keywords: Cultural Heritage, The Law No 2863, Museum, Expert, Cultural Property, Ethnographic Cultural Property, Coin, State Property, Recourse, Nonlisted Work.

1. Giriş

Ülkelerin somut kültürel birikimlerinin oluşumunda önem arz eden taşınır ve taşınmaz kültür ve tabiat varlıkları, hem milli hem de evrensel olma özelliklerinin de kazandırdığı değerler bilinci ile bunların korunmasına yönelik ortak çabaları ön plana çıkararak korunmalarına dair ulusal ve küresel¹ ölçekte etkili hukuk metinleri oluşturulmasını sağlamıştır.² Ülkeler yerel mevzuatlarında da uluslararası düzenlemelere paralel olacak şekilde gerekli muhafaza düzenlemeleri gerçekleştirerek kendi hukuki koruma sistemlerini ortaya koymuşlardır.

Ülkemizde de muhafaza edilmesi gereken kültür ve tabiat varlıklarıyla ilgili tanımlamaları oluşturmak, gerçekleştirilecek faaliyetleri tayin etmek, bu hususta elzemiyet gösteren kuralları ve uygulama kararlarını belirleyecek teşkilatın kuruluş ve vazifelerini saptamak üzere 2863 sayılı “Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu” (KTVKK) yürürlüğe konulmuştur.³ Bu kanun, kültür ve tabiat varlıkları hukuku alanının ana kaynağını oluşturmakla beraber iç hukuktaki birçok yönetmelik ve iç düzenlemeye de kaynaklık etmiştir.

KTVKK ile kültür ve tabiat varlıkları farklı kıstaslar esas alınarak bazı sınıflandırmalara tabi tutulmuştur. Kanunun üçüncü maddesiyle birlikte ilk olarak kültür

¹ 17 Aralık 1975 tarihinde yürürlüğe giren “Dünya Kültürel ve Doğal Mirasının Korunmasına Dair Sözleşme”, 16/01/1992 tarihli “Arkeolojik Mirasın Korunmasına İlişkin Avrupa Sözleşmesi”, 14/05/1954 tarihli “Silahlı Bir Çatışma Halinde Kültür Varlıklarının Korunmasına Dair Sözleşme” uluslararası alanda ortaya çıkarılan düzenlemelere örnek oluşturmaktadır.

² <https://www.ilkercolak.com.tr/kultur-ve-tabiat-varliklarinin-devlet-mali-niteliği-ve-sonuclari/>

³ 21.07.1983 tarihinde kabul edilen 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu 23.07.1983 tarih ve 18113 sayılı Resmî Gazetede Yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

varlığı – tabiat varlığı ayırımı yapılmıştır. Yasa koyucu kültür varlıklarını; “*Tarih öncesi ve tarihi devirlere ait bilim, kültür, din ve güzel sanatlarla ilgili bulunan veya tarih öncesi yada tarihi devirlerde sosyal yaşama konu olmuş bilimsel ve kültürel açıdan özgün değer taşıyan yer üstünde, yer altında veya su altındaki bütün taşınır ve taşınmaz varlıklar*”⁴ olarak tanımlarken tabiat varlıklarını; “*Jeolojik devirlerle, tarih öncesi ve tarihi devirlere ait olup, ender bulunmaları veya özellikleri ve güzellikleri bakımından korunması gerekli, yer üstünde, yer altında veya su altında bulunan değerler*”⁵ olarak tanımlamıştır. Söz konusu sınıflandırma ile birlikte “kültür varlıklarının” muhafazasına dair çalışmalar, varlıkların karşı karşıya kaldığı tehlikeler ile koruma-kullanım yanlışları, “tabiat varlıklarından” farklı kılınarak işbu ayırım geniş bir çeşitlilik yelpazesi ortaya koyan kültür ve tabiat varlıklarının hukuki statülerinin tespit edilmesinde etkili olmuştur.

2863 sayılı kanunda öngörülen bir diğer sınıflandırma yaklaşımı da eşya hukukuna paralel şekilde oluşturulmuş; kültür ve tabiat varlıkları, taşınır ve taşınmaz olma halleri dikkate alınarak iki kısma ayrılmıştır.⁶ Mevzuat hükümlerine göre; taşınır ve taşınmaz kültür ve tabiat varlıkları, değişik muhafaza düzenlerine tabi kılınarak; muhafaza tedbirleri, muhafazada görevli ve yetkili idari merciler, kanuna aykırılığa sebep olan eylemler ve müeyyideler taşınır ve taşınmaz olma özelliğine göre farklılaştırılmıştır.

Ülkemizde muhafazası zorunlu olan kültür ve tabiat varlıklarının miktarının ve çeşidinin fazlalık göstermesi, mülkiyet hakkı ile muhafaza ilişkisinde denge, iktisadi güçsüzlükler, uygulamaların uzmanlık gerektiren bir iş olması gibi sorunlar, belgeleme ve koruma çalışmalarının zamanında ve gereği gibi yürütülmesini zorlaştırmaktadır. Yaşanan problemler arasında en mühim konulardan birisi de kültür ve tabiat varlıklarının “mülkiyet sorunu” olmuştur.⁷ KTVKK’nın 5. maddesinde kültür ve tabiat varlıklarının “Devlet malı” statüsünde olduğu vurgulanmış ve KTVKK’nın 4. ve 30. maddeleri uyarınca da haber verme zorunluluğu düzenlenmiş, satışa konu kültür ve tabiat varlıklarının devlet müzelerine haber verme ve gösterme mecburiyeti hüküm altına alınarak koruma tedbirleri getirilmiştir.

Yukarıdaki düzenlenmelerin bir sonucu olan 2863 sayılı kanunun 25. maddesinde ise müzelere alınma esasları düzenlenmiş olmasına rağmen uygulamaya bakıldığında söz konusu düzenlemenin mevcut ihtiyaca cevap veremediği görülmüştür. Bu nedenle ortaya çıkan sorunların çeşitliliği ve çözüm bekleyen konuların tespiti fayda sağlayacağından işbu çalışma yapılarak mevzuattaki boşluklar – çelişkiler – belirsiz ifadeler değerlendirilerek çözüm üretilmeye çalışılmıştır.

2. Kültür ve Tabiat Varlıklarına İlişkin Yasal Düzenlemeler ve 25. Maddenin Genel Değerlendirilmesi

Eski eserler, tarihin somut bir yansıması olarak geçmiş-gelecek ilişkisini sürdüren ve bir topluluğun tarihinin canlandırılıp araştırılmasına yardımcı olan bağlar olup toplumların tarih ve estetik olgularının korunarak gelecek kuşaklara aktarımı ve muhafazasını sağlama anlamına gelmektedir.⁸

Osmanlı Devleti’nde kültür varlıklarına dair ilk mevzuat çalışması 1869 tarihinde Asar-i Atıka Nizamnâmesi ile başlamış, bu nizamnamede taşınmazlara gereğince değinilmemiş olması sebebiyle 1912 yılında Muhafaza-i Âbidat Nizamnâmesi çıkarılmış ve her iki nizamname, 1710 sayılı Eski Eserler Kanunu 06/05/1973 tarihinde yürürlüğe girene

⁴ 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu, 1983: 3/a/1.

⁵ 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu, 1983: 3/a/2.

⁶ <https://www.ilkercolak.com.tr/kultur-ve-tabiat-varliklarinin-devlet-mali-niteliği-ve-sonuclari/>

⁷ <https://www.ilkercolak.com.tr/kultur-ve-tabiat-varliklarinin-devlet-mali-niteliği-ve-sonuclari/>

⁸ Mumcu 1969, 50-51.

kadar uygulanmıştır.⁹ 1710 sayılı kanun ise 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu'nun yürürlüğe girmesiyle mülga olmuştur.

1982 Anayasamızın 63. maddesinde Devletin, kültür ve tabiat varlıklarının muhafazasını sağlayacağı¹⁰ hüküm altına alınmış ve bu varlıkların tanımı, kapsamı, sınıflandırmasına ilişkin esaslar 2863 sayılı kanun ile belirlenmiştir. Çalışmamızın konusu olan KTVKK'nın 25. hükmünün uygulanmasındaki maddi unsurları oluşturan taşınır kültür ve tabiat varlıkları, aynı kanunun üçüncü maddesinde açıkça tanımlanmış ve kanunun 23. maddesinde ayrı ayrı sayılarak tanımlamalarla birlikte sınıflandırmalar yapılmıştır.¹¹

Kanunun 3. maddesine göre kültür varlıkları, “*Tarih öncesi ve tarihi devirlere ait bilim, kültür, din ve güzel sanatlarla ilgili bulunan veya tarih öncesi ya da tarihi devirlerde sosyal yaşama konu olmuş bilimsel ve kültürel açıdan özgün değer taşıyan yer üstünde, yer altında veya su altındaki bütün taşınır ve taşınmaz varlıklar*” olarak tanımlanmıştır. İlgili madde incelendiğinde bir varlığın kültür varlığı niteliğini kazanabilmesi için sahip olması gereken unsurlar; tarihi bir sınırın olmaması, kamu yararı ve nadirlik olarak belirlenmiştir.¹² Tabiat varlıkları ise; “*Jeolojik devirlerle, tarih öncesi ve tarihi devirlere ait olup, ender bulunmaları veya özellikleri ve güzellikleri bakımından korunması gerekli, yer üstünde, yer altında veya su altında bulunan değerler*” şeklinde tanımlamıştır.

Kanunun 23. maddesine göre yapılan sınıflandırmaya bakıldığında ise;

“ a) *Jeolojik, tarih öncesi ve tarihi devirlere ait, jeoloji, antropoloji, prehistorya, arkeoloji ve sanat tarihi açılarından belge değeri taşıyan ve ait oldukları dönemin sosyal, kültürel, teknik ve ilmi özellikleri ile seviyesini yansıtan her türlü kültür ve tabiat varlıkları;*

Her çeşit hayvan ve bitki fosilleri, insan iskeletleri, çakmak taşları (sleks), volkan camları (obsidyen), kemik veya madeni her türlü aletler, çini, seramik, benzeri kab ve kacaklar, heykeller, figürünler, tabletler, kesici, koruyucu ve vurucu silahlar, putlar (ikon), cam eşyalar, süs eşyaları (hülliyyat), yüzük taşları, küpeler, iğneler, askılar, mühürler, bilezik ve benzerleri, maskeler, taçlar (diadem), deri, bez, papirus, parşümen veya maden üzerine yazılı veya tasvirli belgeler, tartı araçları, sikkeler, damgalı veya yazılı levhalar, yazma veya tezhipli kitaplar, minyatürler, sanat değerine haiz gravür, yağlıboya veya suluboya tablolar, muhalledat (relique'ler), nişanlar, madalyalar, çini, toprak, cam ağaç, kumaş ve benzer taşınır eşyalar ve bunların parçaları,

Halkın sosyal hayatını yansıtan, insan yapısı araç ve gereçler dahil, bilim, din ve mihaniki sanatlarla ilgili etnografik nitelikteki kültür varlıkları.

Osmanlı Padişahlarından Abdülmecit, Abdülaziz, V. Murat, II. Abdülhamit, V. Mehmet Reşat ve Vahidettin ve aynı çağdaki sikkeler, bu Kanuna göre tescile tabi olmaksızın yurt içinde alınıp satılabilirler.

Bu madde kararına girmeyen sikkeler bu Kanunun genel hükümlerine tabidir.

b) *Milli tarihimizdeki önemleri sebebiyle, Milli Mücadele ve Türkiye Cumhuriyetinin kuruluşuna ait tarihi değer taşıyan belge ve eşyalar, Mustafa Kemal Atatürk'e ait zati eşya, evrak, kitap, yazı ve benzeri taşınırlar.*” korunması gerekli taşınır kültür ve tabiat varlıkları olarak belirlenmiştir.

⁹ Aydos 2008, 63.

¹⁰ T.C. Anayasası madde 63: “Devlet, tarih, kültür ve tabiat varlıklarının ve değerlerinin korunmasını sağlar, bu amaçla destekleyici ve teşvik edici tedbirleri alır. Bu varlıklar ve değerlerden özel mülkiyet konusu olanlara getirilecek sınırlamalar ve bu nedenle hak sahiplerine yapılacak yardımlar ve tanınacak muafiyetler kanunla düzenlenir.”

¹¹ Ersöz 2017, 18.

¹² Aydos 2008, 66.

2863 sayılı yasanın 23. maddesinde addedilen taşınır kültür ve tabiat varlıkları, aynı yasanın 5.maddesi ile devlet malı niteliğinde kabul edilmiştir. 2863 sayılı yasanın 24. maddesi ile de “Devlet malı niteliğini taşıyan korunması gerekli taşınır kültür ve tabiat varlıklarının Devlet elinde ve müzelerde bulundurulması ve bunların korunup değerlendirilmelerinin Devlete ait” olacağı düzenlenmiştir.

2863 sayılı kanunun 25. maddesinin değerlendirilmesine öncelikle bu maddenin uygulayıcısı olan “müzeleri” tanımlamakla başlamak doğru olacaktır. Müzeler, kültürel mirasın muhafaza edilerek yeni nesillere aktarıldığı, sergilendiği, restore edildiği, eğitim amaçlı kullanıldığı kurumlardır.¹³ Toplumun hizmetinde olan ve gelişmeye katkı sağlayan müzeler; kâr düşüncesinden bağımsız olarak insanlık tarihine tanıklık etmiş objeleri toplamakta, işbu objeler üzerinde incelemeler yaparak değerlendirmelerde bulunmakta, sergilemekte, gelecek nesillere aktarımını sağlayarak muhafaza etmekte ve elde edilen bilgiyi paylaşmaktadırlar.¹⁴ Yine bir diğer tanıma göre de müzeler; farklı zamanlara ve farklı ortamlara ait objelerin bir araya getirilerek toplumun beğenisine sunulduğu, geçmişle - şimdi arasında bağlantı oluşturmaya yarayan kurumlardır.¹⁵

Müzeler; buldukları ülkelerin kültür-turizm potansiyeline paralel olarak gelişme gösteren ve ülkenin ekonomik kalkınmasında da doğrudan rolü olan kurumlardır. Özellikle bulunduğumuz yüzyılda insan popülasyonunun ve yer değiştirme olanaklarının artması, ilgi alanlarındaki çeşitlilik, her alanda kültürel bağların sürdürülebilirlik kaygısı ve aktarımı çabası; tematik müze sayısında da hızlı bir artışa sebep olmuştur. Bu kapsamda ülkelerin gelişmişlik düzeyine göre büyük kapsamlı merkez müzeleri yanında mahalli idarelerce de yerel kültürü yansıtan Kent müzeleri gibi müzelerin ön plana çıktığı görülmekte olup tüm bunların sonucu olarak müzelerdeki taşınır kültür ve tabiat varlıklarının nitelik ve nicelik performansı değerlendirmesi de ön plana çıkmıştır. Hal böyleyken mevcut potansiyelin ülke içinde kalması, kültür ve tabiat varlığı kaçakçılığına konu olmadan doğrudan müzelere yönlendirilmesi için idarenin tüm ulusal ve uluslararası hukuk yollarını kullanarak birtakım önlemler aldığı bilinmektedir. Bu önlemler çerçevesinde özellikle kültür ve tabiat varlığı kaçakçılığına konu olan varlıklar ile ilgili hususlarda müzeler başta olmak üzere emniyet müdürlükleri, jandarma komutanlıkları ve yargıya önemli bir iş yükü düşmektedir.

Taşınır kültür ve tabiat varlıklarının korunduğu kurumlar da müzelerdir ve bu varlıklarla alakalı uzmanlık gerektiren işlemler, ihtisas elemanlarınca 2863 sayılı KTVKK ve sair mevzuat hükümleri uyarınca gerçekleştirilmektedir. Müzeler İç Hizmetler Yönetmeliği'nin 4. maddesinde müze; “Kültür varlıklarını tespit eden, ilmi metotlarla açığa çıkaran, inceleyen, değerlendiren, koruyan, tanıtan, sürekli ve geçici olarak sergileyen, halkın kültür ve tabiat varlıkları konusundaki eğitimini, bedii zevkini yükselten, dünya görüşünü geliştirmede tesirli olan daimî kuruluştur.” şeklinde tanımlanmıştır. Yine yönetmeliğin 5. maddesinde müzelerin gerçekleştirdiği faaliyetler detaylı bir şekilde açıklanarak d/e/f fıkralarında 2863 sayılı Kanun muhtevasında olan muhafazası zorunluluk arz eden taşınır kültür varlıklarının müzelerle kazandırılması için ihtiyaç duyulan tedbirlerin alınacağı, korunması ve değerlendirilmesinin sağlanacağı belirtilmiştir.

2863 sayılı yasanın 25. hükmünün uygulanmasında takip edilecek yolu tanımlayan bir diğer düzenleme de Müzecilik Kılavuzu'dur. Bahse konu kılavuzla korunması gerekli taşınır kültür ve tabiat varlıklarının, envanter kayıt ve ayniyat işlemlerinin müzelerce nasıl ifa edileceğine ilişkin esas ve usuller tespit edilerek kültür ve tabiat varlıklarının tüm iç ve dış

¹³ Mercin 2003, 112.

¹⁴ Madran 1999, 6.

¹⁵ Gerçek 1999, 11.

tehditlere karşı korunması ve gerekli önlemlerin alınması amaçlanmıştır. Müzecilik kılavuzu ile kültür ve tabiat varlıklarının müzeye giriş çeşitleri; araştırma, sondaj ve kazılarda bulunarak müzeye nakil, satın alma, bağış, zorlun ve devir yolu olarak belirlenmiştir.

Müzelere eser giriş şeklinde, sayısal olarak önemli bir orana denk gelen "satın alma" ile "kaçak kazı ve ihbar" gibi sebeplerle ilgili mercilerce¹⁶ getirilip müzeye yediemin olarak teslim edilen ve müsadere edilerek zorlunma konu olan" varlıklarla ilgili olarak 2863 sayılı yasanın 25. maddesinin uygulanmasında sorunlar yaşanmaktadır.

2863 sayılı kanunun 25. maddesi ile kanun koyucu müzelere alınma esaslarını belirleyerek korunması gerekli taşınır kültür ve tabiat varlıklarının bilimsel esaslara göre tasnif ve tescile tabi tutulacağını belirtmiştir. Mezkur maddenin ikinci fıkrasına dayanarak da 20/04/2009 tarihinde 27206 sayılı Resmî Gazete'de yayımlayarak "Korunması Gerekli Taşınır Kültür ve Tabiat Varlıklarının Tasnifi, Tescili ve Müzelere Alınmaları Hakkında Yönetmelik" hükümlerini yürürlüğe koymuş; kanun metnine paralel ve açıklayıcı düzenlemeler yapmıştır.

Müzeye getirilen varlıkların korunması gerekli taşınır kültür ve tabiat varlığı olup olmadığına ilişkin değerlendirmenin müze ihtisas elemanlarınca yapılmakta olduğu ortadadır. İlgili kanun ve sair mevzuat hükümleri incelendiğinde; satın alma yolu ile gelen bir varlık olduğunda; müze ihtisas elemanların yaptığı değerlendirme sonucu kültür ve tabiat varlığı niteliği taşımayanlar, sahiplerine iade edilmekte; kültür ve tabiat varlığı olduğu tespit edilenler ise listeleri hazırlanarak, ilgisine emanete alma belgesi verilmektedir. Zorlun yoluyla müzeye getirilen varlık olduğunda ise; müzeye yediemin olarak teslim edilen varlıklara emanete alma belgesi düzenlenip yediemin defterine kaydedilmektedir.

2863 sayılı kanunun 23. maddesinde sayılan taşınır kültür varlıklarının ilgili kanunun 25. maddesindeki düzenlemeye göre müzeye kazandırılmaları aşamasında mevcut yasa ve sair mevzuat hükümlerindeki düzenlemeler tereddüt oluşturmakta ve çözüme kavuşturulmamış hususlar içermektedir. Tavzihe ihtiyaç duyulması ve uygulama birliğinin sağlanması adına tespit edilen sorunlar aşağıda tek tek işlenmiştir.

3. Üst Komisyon Taleplerinde Karşılaşılan Sorunlar, Çözüm Önerileri ve Kamu Görevlisine Rücu Tehlikesi

Yasa koyucu getirmiş olduğu düzenlemede muhafaza elzemiyeti olan kültür ve tabiat varlıklarının "Devlet malı" niteliğinde olduğunu ifade etmiş ve taşınır kültür ve tabiat varlığı bulanlara "haber verme zorunluluğu" öngörerek; bu hususu 2863 sayılı kanunun 4. maddesinde düzenlemiştir. İlgili madde ile taşınır ve taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarını bulan şahısların, sahibi oldukları veya kullandıkları arazide işbu varlıkların olduğunu bilenlerin veya henüz öğrenen malik ve zilyetlerin, bu hususu en geç üç gün içinde, en yakın müze müdürlüğüne veya köyde muhtara veya diğer yerlerde mülki idare amirlerine bildirmekle yükümlü olduğu düzenlenmiştir.

2863 sayılı kanunun 25. hükmüyle de yukarıda belirtilen 4. madde uyarınca Kültür ve Turizm Bakanlığı'na bildirilen taşınır kültür ve tabiat varlıkları ile 23. maddede sayılan taşınır kültür ve tabiat varlıklarının Devlet müzelerinde bulunması lüzum arz edenlerin usulüne uygun olarak alınacağı vurgulanmıştır. Madde devamında tasnif ve tescil dışı bırakılan ve müzelere kazandırılması lüzumlu görülmeyenlerin, sahiplerine bir belge ile iade olunacağı ve iade olunduktan sonra söz konusu varlıklar üzerinde sahiplerinin tasarruf serbestisi olduğu belirtilmiştir.

Taşınır kültür ve tabiat varlıklarının müzelere alınması hususunda yardımcı ikincil düzenleme, 2863 sayılı Kanun'un 25. hükmü dikkate alınarak hazırlanan "Korunması Gerekli

¹⁶ Emniyet, Adli Makamlar

Taşınır Kültür ve Tabiat Varlıklarının Tasnifi, Tescili ve Müzelere Alınmaları Hakkında Yönetmelik” hükümleridir. Yönetmeliğin 11. maddesine göre KTVKK’nın 4. ve 26. maddeleri uyarınca müzelere getirilen taşınır kültür ve tabiat varlıklarından değerlendirme komisyonunca müzeye kazandırılmaları lüzumlu görülenler müzelere alınmaktadır.

Taşınır kültür ve tabiat varlıkları, müze müdürlüğüne getirildiğinde yönetmeliğin 4. maddesi uyarınca müze idaresince emanete alındıktan ve varlığı getirene “taşınır geçici alındısı” verildikten sonra yönetmeliğin 5. maddesine göre muhafazası gerekli kültür ve tabiat varlığı niteliği taşıyıp taşımadığı ve müzeye alınıp alınmayacakları tespit etmek amacıyla ilgili müze müdürlüğüne “Değerlendirme Komisyonu” kurulmaktadır. Değerlendirme komisyonu tarafından müzelere alınmasına karar verilen varlıklar için ise ihtisas elemanlarından oluşan “Kıymet Takdir Komisyonu” kurulmaktadır.

Yönetmeliğin 6. maddesi hükmüne göre değerlendirme komisyonu salt çoğunlukla karar alarak¹⁷ otuz gün içerisinde karar vermektedir. Eserin kıymetinin tespit edilmesinde ise; 30 gün içinde kıymet takdir komisyonu üyelerince belirlenecek değerlerin ortalaması esas alınarak verilen karar ilgililerine tebliğ edilmektedir. Değerlendirme ve kıymet takdir komisyonunun kararlarına karşı, kararın tebliğinden başlayarak otuz gün içinde itirazda bulunulmaz ise karar kesinleşmektedir.

Yönetmeliğin 8. maddesinde komisyon kararlarına itiraz halleri düzenlenmiş; komisyon kararlarına karşı kültür varlığını getiren tarafından ilgili müze müdürlüğüne 30 gün içerisinde itirazda bulunulması halinde her türlü masrafı itiraz edene ait olmak üzere, Bakanlık tarafından otuz gün içinde üst komisyon oluşturulacağı ve üst komisyon kararlarının kesin olduğu belirlenmiştir.

Taşınır kültür ve tabiat varlığının emanete alınma ve komisyon kararlarının tebliğine kadar olan süreç kanun ve yönetmelikte açıklanan hükümler doğrultusunda devam ederken, ilgisince 30 günlük hak düşürücü süre içinde komisyon kararına itiraz edilmesi durumunda; düzenlemedeki yetersizlik ve açıklık sebebiyle süreç tıkanabilmektedir. Komisyon kararının kesinleşmesi için kanun koyucunun 30 günlük hak düşürücü itiraz süresi öngördüğü ortadadır. Komisyon kararına yasal süresi içerisinde itiraz edildiği halde üst komisyonun 30 gün içerisinde oluşturulabilmesi için gerekli masrafların ödenmemesi durumunda nasıl bir yol takip edileceğine dair bir açıklama ya da düzenleme de bulunmamaktadır.

Üst komisyonun oluşturulmasının yönetmeliğin 8. maddesi ile “her türlü masrafın itiraz edence karşılanması” şartına bağlandığı kanun metninde sabittir. Somut uygulamalara bakıldığında kültür varlığını getiren kişinin komisyon kararına itiraz ettiği, fakat üst komisyonun oluşması için öngörülen masrafları karşılamadığı durumlara rastlanmaktadır. İşbu durumda komisyon kararının kesinleşmesi itiraz edilerek önlenmekte, fakat sürecin bir sonraki aşamaya geçmesi “masrafların karşılanmamasıyla” durdurulmaktadır. Kanun koyucu masrafları karşılama yükümlülüğünü emredici bir şekilde itiraz edene atfetmiştir. İtiraz eden masrafları karşılamadığı sürece komisyonun kararı ne kesinleşecek ne üst komisyona taşınacaktır, askıda kalacaktır. Bahsi geçen “askıda kalma” probleminin çözümünde takip edilecek yolda ise iki çözüm önerisi akla gelmektedir.

İlk olarak mevcut yönetmelik hükmü değiştirilerek masrafların belirlenecek makul bir sürede karşılanmaması durumu, komisyon kararının kesinleşmesi yaptırımına bağlanarak ilgili yönetmelik maddesiyle kararın kendiliğinden kesinleşmesi sağlanacak ve tereddüt oluşturan hususlar giderilecektir. Bu doğrultuda söz konusu yönetmeliğin 8. maddesinin üçüncü fıkrasının “*Değerlendirme ve kıymet takdir komisyonunun kararlarına karşı, tebliğ tarihinden*

¹⁷ Eşitlik halinde başkanın kullandığı oy imtiyazlıdır.

itibaren otuz gün içinde itirazda bulunulmaz ve masraf yatırılmaz ise karar kesinleşir.” olarak değiştirilmesi yeterli olacaktır.

İkinci olarak ise; yönetmelik hükmünde yapılacak bir ek düzenleme ile masrafın makul sürede karşılanmaması durumunda itiraz edenin iyi niyetli olmadığının kabul edilerek idari para cezasının öngörülmesi caydırıcı olabilecektir. Masrafın itiraz edence hak düşürücü süre içerisinde karşılanmamasının idari para cezası yaptırımına bağlanması; gerçekleştirilecek lüzumsuz itirazları önleyebilecek ve sadece haklı itirazların yapılmasını sağlayarak kültür ve tabiat varlığının müzeye kazandırılma sürecini tıkanmasını önleyebilecektir. Bu husus ise yönetmeliğin 8. maddesine eklenecek “Değerlendirme ve kıymet takdir komisyonunun kararlarına karşı süresi içinde itiraz edip de masraflarını karşılamayan kişi, öngörülen¹⁸ idari para cezasıyla cezalandırılır.” şeklindeki bir dördüncü fıkrayla çözüme kavuşturulabilecektir.

Yukarıda sayılan iki değişiklik önerisinden yalnız birinin ilgili yönetmelik maddesine eklenmesi, sürecin açıklığı için yeterli olabileceği gibi ikisinin kümülatif bir şekilde yönetmelik maddesine eklenerek bir düzenleme oluşturulması, daha sağlamcı olacak; hem taşınır kültür ve tabiat varlığını müzeye getiren kişi için caydırıcı olacak hem uygulayıcı olan müze ihtisas elemanlarının adli, idari ve cezai yaptırıma maruz kalınmasının önüne geçecek hem de bir kültür varlığının akıbetinin belirsizliğini mutlak bir şekilde giderilecektir.

Çözüm bekleyen ciddi bir sorun olarak ortaya çıkan ve müze emanetinde bekleyen askıda durumundaki taşınır kültür ve tabiat varlığının müze envanterine kazandırılma sürecine dair bu problemin, tümünden yapılacak yeni bir düzenleme veya mevcut metinde yapılacak değişikliklerle yukarıda belirtilen şekilde ivedilikle giderilmesi gerekmektedir. Zira müze ihtisas elemanları kamu görevlisi sıfatındadır ve üçüncü kişilerin göreceği zararın boyutu tahmin edilemezdir. Anayasa'nın 40. maddesi, 129. maddesi ve 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu'nun 13. maddesi hükümlerince idari faaliyet sırasında üçüncü kişilerin zarar görmesi halinde idarenin zararı tazmin ettikten sonra ilgili kamu görevlisine rücu etmesi anayasal bir zorunluluktur.¹⁹

4. İkramiye Ödemesinde İhbarcı Kimlik Bilgilerinin Gizli Tutulması Sebebiyle Değerlendirme ve Kıymet Takdir Komisyon Kararlarının İlgiliye Yasal Süresi İçerisinde Tebliğ Edilememesi Sorunu ve Çözüm Önerileri

Müzecilik Kılavuzu'nda taşınır kültür ve tabiat varlıklarının müzeye giriş çeşitleri; araştırma, sondaj/kazılarda bulunarak müzeye nakil, satın alma, bağış, zoralım ve devir yolu şeklinde belirlenmiştir. Bunlardan “zoralım” yoluyla müzeye intikal eden varlıklarda, ihbarcıya verilecek ikramiye işlemlerinin yapılması esnasında zamanaşımı/hak düşürücü süre ve komisyon kararına itiraz konusunda ortaya çıkan sorunların çözüme kavuşturulması için yeni düzenlemelere ihtiyaç duyulmaktadır.

2863 sayılı kanunun 4. maddesi ile kültür ve tabiat varlıklarının bulanlar için en geç üç gün içinde yetkili makamlara²⁰ bildirme zorunluluğu getirilmiştir. Belirlenen süre içerisinde haklı gerekçesi olmadan bildirme yükümlülüğünü yerine getirmeyenler için ise kanunun 67.

¹⁸ İdari para cezasının tutarı ve uygulanma usulü kanun koyucu tarafından belirleneceğinden “öngörülen” ifadesiyle yetinilmiştir.

¹⁹ Anayasa'nın 40. maddesi: “Kişinin, Resmi görevliler tarafından vaki haksız işlemler sonucu uğradığı zarar da kanuna göre, Devletçe tazmin edilir. Devletin sorumlu olan ilgili görevliye rücu hakkı saklıdır.” Anayasanın 129. Maddesinin 5. fıkrası; “Memurlar ve diğer kamu görevlilerinin yetkilerini kullanırken işledikleri kusurlardan doğan tazminat davaları, kendilerine rücu edilmek kaydıyla ve kanunun gösterdiği şekil ve şartlara uygun olarak, ancak idare aleyhine açılabilir.”

²⁰ En yakın müze müdürlüğü/köyde muhtar/diğer yerlerde mülki idare amirleri

maddesinde cezai müeyyideler öngörülmüştür. Aynı kanunun 64. hükmünde ise söz konusu varlıkları bulanlara verilecek ikramiye esasları belirlenmiştir.

2863 sayılı yasanın 64. madde düzenlemesine paralel olarak taşınır kültür ve tabiat varlıklarını bulanlara, varlığını bildirenler ile bunları yakalayan kamu personeline, Devlet tarafından verilecek ikramiye esaslarını belirlemek amacıyla “*Taşınır Kültür ve Tabiat Varlıklarını Bulanlara, Haber Verenlere ve Yakalayan Kamu Görevlilerine Verilecek İkramiye ile İlgili Yönetmelik*” düzenlemesi yapmıştır. İlgili Yönetmeliğin 4. maddesinde: “*Nerede olursa olsun yeni bulunup da süresi içinde haber verilmediğinden gizlenmiş sayılan varlıkları haber verenler ile, bunları yakalayan kamu görevlilerine usulüne göre tespit edilen değerler, 1905 Sayılı «Menkul ve Gayrimenkul Emval ile Bunların İntifa Haklarının ve Daimi Vergilerin Mektumlarını Haber Verenlere Verilecek İkramiyelere Dair Kanun» da belirlenen şekilde ve oranlarındaki miktarı, haber veren ve yakalayan şahıslara ayrı ayrı ikramiye olarak ödenir. Gerek haber verenler ve gerekse yakalayan kamu görevlilerinin birden fazla olmaları halinde hesap edilen ikramiye aralarında eşit olarak paylaşılır*” hükmü yer almaktadır.

Ancak uygulamada doğrudan müzelere yapılmayan, farklı bir tüzel kişi yada gerçek kişilere yapılarak müzeye intikal eden ihbarlara²¹ da rastlanmakta olup bu durumda ilk ihbarı yapan şahsın bilgisi gizli tutulduğundan ele geçen kültür ve tabiat varlığına dair değerlendirme ve kıymet takdir komisyonu kararlarının KTVKK ve *Korunması Gerekli Taşınır Kültür ve Tabiat Varlıklarının Tasnifi, Tescili ve Müzelere Alınmaları Hakkında Yönetmelik* hükümlerince ilgisine yasal süresi içinde tebliğini zorlaştırmaktadır. Kamu görevlilerinin kanun ve yönetmelikte kendileri için belirlenen süreleri aşmaları sonucunu doğurabilecek bu durum; kamu görevlisinin adli, idari ve cezai yaptırımlarına maruz kalmasına ve ihbarcının sürecin uzamasından kaynaklanan ekonomik yarar kaybı yaşamasına sebep olabilecektir. İşbu tehlikelerin önüne geçmek için ihbarcının kimlik bilgisinin uygulayıcı kurum olan müze ile paylaşılması hususunda düzenlemeye gidilmesi gerekmektedir.

Kimlik Paylaşım Sistemi (KPS) Yönetmeliği 21/08/2020 tarihli 31220 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanmış ve T.C. İçişleri Bakanlığı bünyesinde yer alan Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Genel Müdürlüğü merkezi veri tabanında yer alan verilerin, belirlenen “alıcı” kurumlarla çevrimiçi paylaşımına ilişkin usul ve esasları ortaya koymuştur.

Söz konusu problemin giderilmesi amacıyla kimlik paylaşım sisteminden yararlanmak adına Kültür ve Turizm Bakanlığı, Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Genel Müdürlüğü’ne başvurarak yasal dayanaklarıyla birlikte söz konusu bilgiye ihtiyaç duyulma gerekçesini açıklayıp KPS sisteminden yararlanmayı talep edebilir; alıcı kurum olarak taahhütname imzalayabilir ve paylaşılan veri tabanını alt kullanıcılarının (müze ihtisas elemanları) yararlanmasına sunabilir. Müze ihtisas elemanlarının kimlik paylaşım sisteminden yararlanmaları, görevlerinin ifası ve mevzuatta kendileri için öngörülen yükümlülüklerin sağlanması için elzem olup ilk ihbarcının kimlik bilgilerinin paylaşılmaması sebebiyle kültür ve tabiat varlığına dair değerlendirme ve kıymet takdir komisyonu kararlarının ihbarcıya tebliğinin engellenmesinin önüne geçilecektir.

Ülkemizde gerek yanlış vatandaşlık bilinci (damgalanma endişesiyle), gerekse güvenlik endişesiyle insanlar şahsını ilgilendirmeyen ve doğrudan zarar görmediği bir hususta, özellikle de gerçek isim ve adresleriyle ihbarda bulunmaktan çekinmektedirler.²² Uygulamaya bakıldığında ihbarcının gerçek olmayan şahıs bilgileriyle bir çok ihbarın

²¹ Kolluk kuvvetlerine yapılarak kolluk kuvvetleri aracılığıyla Müzeye intikal ettirilen ihbarlar vb.

²² Uğur 2013, 385.

yapıldığı görülmekte ve bu husus dikkate alındığında; ihbarcının kimlik bilgisinin müze müdürlükleriyle açık olarak paylaşılması yetmemekte; tüm somut verilerin görüleceği ihbar tutanağı ve eklerinin de ihtisas elemanlarıyla paylaşılması gerekmektedir.

Yukarıda belirttiğimiz 2863 sayılı yasa ve sair mevzuattaki madde hükümleriyle “ihbar” teşvik edilmiş ve kültür ve tabiat varlıklarını bulanlara koşulların sağlanması halinde ödül verilmesi hak görülmüştür. Kanunlarda, içtihatlarda ve öğretilerde yer alan prensip ihbar edenin kimlik bilgilerinin gizli tutulması olmakla beraber ödül öngören paralel ihbar mevzuatı düzenlemelerine bakıldığında ihbar edenin kimlik bilgilerinin paylaşılmadığı hallerde ikramiye ödemesinin yapılmayacağına belirtildiği düzenlemeler görülmektedir.

1905 sayılı *Menkul ve Gayrimenkul Emval ile Bunların İntifa Haklarının ve Daimi Vergilerin Mektumlarını Haber Verenlere Verilecek İkramiye Hakkında Kanunu ve Vergi Usul Kanunu'nun 142. maddesi* uyarınca vergi kaçakçılığı hususunda ihbar yapıldığında ihbarcıya ikramiye ödemesinin sağlanabilmesi için ihbarcının açık kimlik bilgisinin bulunması ve idareyle paylaşılması şart koşulmuştur. Ayrıca yazılı bildirim esas olarak kabul edilmiş fakat ihbarın tutanağa bağlanması halinde sözlü bildirim de geçerli olduğu kabul edilmiştir.

Sonuç olarak ihbarcının kimlik bilgileri esasen gizli tutulmaktadır. Fakat uygulamada doğrudan müzelerle yapılmayan ihbarlarda, komisyon kararlarının ilgiliye tebliği sürecinde sorun çıkmakta; kanuni süreç durmakta ve hak kaybına neden olabilmektedir. Söz konusu sorunun giderilebilmesi için Vergi Usul Kanunu'nun 142. Maddesinin dördüncü fıkrasına benzer olarak “*Doğrudan ihbarcı tarafından gerçekleştirilmeyen ve aracı olarak yetkili makamların kullanıldığı bildirimlerde, ihbarcı hakkında ihtisas elemanlarınca gerçekleştirilecek işlemlerde kullanılmak üzere, ihbarcının ad-soyad, yerleşim yeri, T.C. kimlik numarası bilgilerinin, aracı makamdan talep edilmesi halinde, yetkili makamlar ihbarcı hakkında talep edilen bilgileri bildirmeye mecburlardır.*” şeklinde bir düzenleme yapılabileceği gibi ikramiye talep eden ihbarcı için yazılı bildirimde bulunarak veya sözlü bildirimini tutanağa geçirterek verilerinin yetkili makamlarla paylaşılacağını kabul etme zorunluluğu ile işbu tutanağın müze müdürlükleriyle paylaşılması zorunluluğunun getirilebileceği ve kimlik paylaşım sistemi veri tabanının müze ihtisas elemanlarınca kullanılabilir hale gelmesinin uygulamadaki problemleri büyük oranda önleyeceği öngörülmektedir.

5. Taşınır Kültür ve Tabiat Varlığı Zarar Gördüğünde Ortaya Çıkan Zararın Tespitinde İdarenin Yükümlülüğü, Kamu Görevlisinin Mali Sorumluluğu ve Mesleki Sorumluluk Sigortası

Kültür ve Turizm Bakanlığı Makamının 30/04/1990 tarihli 1578 sayılı onayıyla yürürlüğe giren Müzeler İç Hizmetler Yönetmeliği'nde müzenin tanımı yapılarak faaliyetleri belirtilmiş, hangi faaliyetlerin yürütülmesinden kimlerin sorumlu olduğu açıklanmıştır. Yönetmeliğin üçüncü bölümünün 10. maddesinde ise müze uzmanının temel görevleri; kültür varlıklarının müzelerle kazandırılmasını, tescil-tasnif-envanterini, muhafazasını, bakımını, tanıtılmasını, denetimini sağlamak olarak sayılmıştır. Müzeler İç Hizmetler Yönetmeliği madde 8/a'da: müze müdürünün görev ve yetkileri sayılarak taşınır ve taşınmaz kültür varlıklarının korunmasından birinci derece sorumlu olduğu ifade edilmiştir.

Söz konusu hükümler incelendiğinde kültür ve tabiat varlıklarını koruma yükümlülüğünün müze uzmanlarında olduğu ve bu varlıkların zarar görmesi durumunda ilgili ihtisas elemanlarının adli, idari ve cezai sürece maruz kalabileceği, bu süreçlere maruz kalmasa bile maruz kalma ihtimalinin yıpratıcılığı gözler önündedir.

Kanunda “zararın” detayı ile ilgili net bir tanımlama yapılmamıştır. Fakat ortaya bir zararın çıkması halinde; taşınır kültür ve tabiat varlığının niteliği, orijinal yapısı, zararın ortaya çıkmasında kamu görevlisinin kusurunu çeşidi (kast/taksir), illiyet bağı gibi hususlar tek tek değerlendirilecektir. Yapılan değerlendirmede zararın tespit edilmesi durumunda; kamu görevlisinin sorumluluğuna yalnızca kişisel kusurunun bulunması halinde gidilebilecek olup kusurunun da derecesi dikkate alınarak zarar tazmininin sağlanması gerekmektedir.

Zararın ortaya çıkması, idarenin sağladığı uygun olmayan koşullar sebebi ile veyahut mücbir sebepten dolayı gerçekleşmiş ise; bu durum, zarar ile kamu görevlisinin fiili arasındaki illiyet bağı kesmeli ve sorumluluk yalnızca idarede kalmalıdır. İşbu durumların kanun metninde açıkça düzenlenmesi gerekmekte olup tereddüte mahal bırakılmasına izin verilmemelidir. Keza çoğu kurum mevzuatında personelinin görevini ifa ederken kamuyu veya üçüncü bir kişiyi zarara uğratması halinde zarar tazmini usulü için “sorumluluk” başlığı altında Anayasa ve 657 sayılı kanuna paralel düzenlemelere yer verilmiştir.

657 sayılı Devlet Memurları Kanunu’nun 12. maddesi kamu görevlisinin doğrudan mali sorumluluğunu düzenlemekte ve “...Devlet memurunun kasıt, kusur, ihmal veya tedbirsizliği sonucu idare zarara uğratılmışsa, bu zararın ilgili memur tarafından rayiç bedeli üzerinden ödenmesi esastır. Zararların ödettilmesinde bu konudaki genel hükümler uygulanır...” hükmünü içermektedir.

Devlet Memurları Kanunu’nun 12. maddesiyle birlikte memurların idareye karşı mali sorumluluklarında “kişisel sorumluluk” sistemi kabul edilerek zararın tazmininde “genel hükümlere” atıf yapılmıştır. Müze ihtisas personellerinin korumak yükümlülüğünde bulunduğu zimmetinde bulunan kültür ve tabiat varlıklarının zarara uğraması halinde de personellerin 657 sayılı kanunun 12. maddesine göre kişisel sorumlulukları doğacak; hukuka aykırı fiil, zarar, illiyet bağı ve kusur unsurlarının sağlanması durumunda; ilgili zararın tazmini Türk Borçlar Kanunu’nun haksız fiil hükümleri çerçevesinde gerçekleştirilecektir. Ayrıca bu durumda müze ihtisas personellerinin bir de 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu’nun 257. hükmü uyarınca “görevi kötüye kullanma” suçundan sorumluluklarına gidilecek, kamu zararına sebep olmaları bahsiyle cezai müeyyideyle karşılaşabileceklerdir.

Devletlerin gizli hazinesi hükmünde olan kültür ve tabiat varlıklarının gerek ulusal gerekse uluslararası mevzuat gereği muhafazası ve gelecek kuşaklara aktarılması, devletlerin görevleri arasında yer almaktadır.²³ Ülkemizde de söz konusu varlıklarının muhafazasının sağlanmasında sıkı mekanizmalar ortaya konmuş ve mevzuat düzenlemeleriyle varlıkların tüm sorumluluğu, yasada belirtilen kamu görevlilerine bırakılmıştır. Fakat ulusal ve uluslararası düzenlemelerle önemi vurgulanan söz konusu sorumluluğun ağırlığı karşısında kamu görevlileri yalnız bırakılmaktadır.

Müze ihtisas elemanlarınca görevleri icra edilirken kamu zararına doğrudan sebep olma tehlikesi söz konusu olduğu kadar üçüncü kişilerin de zarar görme ihtimalinin olduğu muhakkaktır. İşbu durumda da Devlet Memurları Kanunu’nun 13. maddesi uygulama alanı bulacak ve üçüncü kişiler idareye zararın tazmini için dava açabilecek; mahkemece zarar tazminine hükmedilmesi halinde, idarenin zarara sebebiyet veren kamu görevlisine rücu hakkı saklı kalacaktır. Önceleri idarenin takdirine bırakılan rücu müessesesi, Anayasa’nın 129. maddesiyle birlikte zorunlu hale getirilmiş ve kamu görevlisinin mali sorumluluğunun kapsamı genişletilmiştir.

Uygulamaya bakıldığında idare, kamu görevlisinin mali sorumluluğu karşısında; zimmet sorumluluğu bulunan müze ihtisas elemanlarına, “*Taşınır kayıt kontrol yetkilisi olarak mali sorumluluk zammı*” adı altında 17,98 TL. kefalet ücreti ile 2022 Ocak ayı itibarıyla ayda

²³ Danıştay 14. Dairesi 09/04/2012 tarihli 2011/13368 E. 2012/2457 K. sayılı karar.

100 TL zimmet ücreti ödemekte olup ağır zimmet sorumluluğuna karşı hakkaniyetli olmayan bu ödemenin güncellenmesi gerekliliktir. Müze İhtisas Elemanların mesleklerini uygularken karşılaştıkları tazmin yaptırımına bir önlem olarak “Mesleki Sorumluluk Sigortası” getirilmelidir.

Mesleki sorumluluk sigortası, mesleklerin icrası sırasında üçüncü şahısların karşılaştığı zararların tazmini amacıyla ortaya çıkmıştır. Özellikle avukatlık, hekimlik gibi mesleki alanlarda kullanılmakta olup bu alanlarda insan hayatı, cezai müeyyideler, kişilerin mal varlıklarının korunması gibi büyük mesuliyetler alındığından hem zarar görenin mağduriyetinin giderilmesi hem de kusur sahibinin ekonomik varlığını koruyabilmesi için oldukça önemlidir.²⁴ Mesleki sorumluluk sigortasının müze ihtisas elemanları için de uygulanabilir kılınması ve hazırlanacak yasa metnine ihtisas elemanları için özel kişisel sorumluluk şartları eklenerek meslek grubuna mahsus bir düzenleme yapılması son derece faydalı olacaktır. Her mesleğin zor taraflarının olduğu muhakkaktır. Fakat bazı mesleklerde hata kabul edilmemekte; ihmali bir hareketle ya da uygulamadaki aksaklıklar sebebiyle sıkıntılı durumlar yaşanabilmektedir. Bu gibi durumlarda devlet veya direkt olarak üçüncü kişiler zarar görebilmektedir. Sorumluluk sigortaları ile bu gibi istenmeyen durumlarda ortaya çıkacak zararlar güvence altına alınmaktadır. Müze ihtisas elemanları da “Mesleki Sorumluluk Sigortası” yaptıran meslek gruplarına dahil edilerek hem kamunun hem de üçüncü kişilerin uğradığı zararlar karşısında tazmin güvencesi içinde mesleklerini icra edebilmelidirler.

6. Etnografik Eser ve Son Altı Osmanlı Padişahı Dönemine Ait Sikkeler Meselesi

Kültür ve tabiat varlıklarının hukuki durumlarının tespitinde ve önemiyelerine paralel olarak korunmasının sağlanmasında belli nitelikleri esas alınarak sınıflandırma yapılması çok önemlidir. 2863 sayılı kanununun 23. ve 25. maddesi hükümlerince müzelere alınan taşınır kültür ve tabiat varlıkları; arkeolojik eser, etnografik eser ve sikke olarak gruplandırılmaktadır. Arkeolojik eserlerin müzeye alınmalarında genellikle sorun yaşanmazken etnografik eser ve son altı Osmanlı padişahı dönemi ve çağdaşı olan sikkelerin satın alma ve zorunlu yolu ile müzelere alınmalarında sorunlar yaşanmakta, 2863 sayılı yasa ve ilgili mevzuattaki açıklıklar nedeni ile uygulamada birlik sağlanamamaktadır. Bahse konu sorunun çözülebilmesi için; 2863 sayılı yasa ve ilgili mevzuatta etnografik eserin tanımı, kapsamı, oluşumunda gerekli olan alt ve üst zaman dilimi yoruma mahal vermeyen ifadelerle yeniden düzenlenmelidir. Mevcut yasa metnindeki yoruma açık ve muğlak ifadeler, uygulamada birlik sağlanmasının önüne geçmektedir. Konunun daha iyi anlaşılabilmesi için öncelikle Etnografya kelimesinin anlamına değinmek, daha sonra etnografik eserin tanımını ve kapsamını irdelemek faydalı olacaktır.

Etnografya kelimesi Yunanca kökenli olup etimolojik olarak ethnos (ulus, halk) ve graphia (yazı) sözcüklerinden gelmektedir.²⁵ Türk Dil Kurumu sözlüğünde ise “*Kavimleri karşılaştırarak inceleyen, kültür oluşumlarını araştıran bilim, budun betimi, kavmiyat.*” olarak ifade edilmiş ve eş anlamlısı olarak “budunbetimi” sözcüğü önerilmiştir. Budunbetimi ise, “budunların töre ve alışkanlıklarını, ruh ve madde kültürlerini, bunların nitelikleri inceleyip betimleyen bilim” şeklinde tanımlanmıştır.²⁶

Etnografya toplumun gelenek ve görenekleri, kültürel ve sosyal yapılarını, insanın toplumsal varlığını hem niteliksel hem de niceliksel olarak inceleyen, araştıran, kültür bilimidir.²⁷ Bu bakımıyla ülkemizin çok kültürlü bir yapıya sahip olması ve etnografya

²⁴ Kerç-Akpınar 2018, 232.

²⁵ Gürcüm-Arslan 2016, 1050.

²⁶ <https://sozluk.gov.tr/>

²⁷ <https://tr.wikipedia.org/wiki/Etnografya>

biliminin, arkeoloji- sanat tarihi – antropoloji²⁸ - sosyoloji gibi bilimlerin uygulama alanıyla yakın ilişkili olması, etnografya müzelerinin çokluğunun sebebini ortaya koymaktadır.

2863 sayılı yasanın 23. maddesinde etnografik eser, toplumun sosyal yaşamına ışık tutan, insan yapısı malzemeleri de içine alan, bilim, din ve mihaniki sanatlarla alakalı etnografik özellikteki kültür varlıkları olarak ifade edilirken Osmanlı padişahlarından Abdülmecit, Abdülaziz, V. Murat, II. Abdülhamit, V. Mehmet Reşat, Vahidettin ve aynı çağdaki sikkeler, bu kanuna göre tescile tabi olmaksızın yurt içinde alınıp satılabilir taşınır kültür varlıkları olarak tanımlanmıştır.

Taşınır kültür ve tabiat varlıklarından nicelik olarak en yoğun gruplarından birini oluşturan etnografik eserlerin müzelere alınmaları işlemleri, 2863 sayılı kanunun 25. maddesine dayanılarak hazırlanmış olan “*Korunması Gerekli Taşınır Kültür ve Tabiat Varlıklarının Tasnifi, Tescili ve Müzelere Alınmaları Hakkında Yönetmelik*” ve 2863 sayılı kanunun 24. maddesine dayanılarak hazırlanmış olan “*Etnografik Nitelikteki Taşınır Kültür Varlıkları Hakkında Yönetmelik*” hükümlerince yapılmaktadır.

Etnografik Nitelikteki Taşınır Kültür Varlıkları Hakkında Yönetmelik düzenlemesi ile etnografik özellik taşıyan varlıkların alımı, satımı, devirleri, tescilleri, yurtdışına çıkarılıp yurda getirilmeleriyle alakalı kaideler belirlenmiştir. Etnografik eserlerin müzelere alımında ortaya çıkan sorunların çözümlenebilmesi için söz konusu yönetmeliğin 3. maddesinin detaylı olarak tetkik edilmesi ve değerlendirilmesi gerekmektedir. İlgili maddenin birinci fıkrasında kanunun 23. maddesiyle benzer bir düzenleme yapılmış ve Abdülmecit, Abdülaziz, V. Murat, II. Abdülhamit, V. Mehmet Reşat, Vahidettin'e ait ve aynı çağdaki sikkelerin yurtiçinde alım/satım/devrinin tescile tabi olmaksızın serbest olduğu belirtilmiştir. Bu varlıkları değerlendirilmek üzere müzelere başvurulması halinde takip edilecek yol ise maddenin ikinci fıkrasında şu şekilde belirtilmiştir: “(a) Müzeye alınmayan etnografik nitelikteki taşınır kültür varlıkları, yurtiçinde alımının, satımının ve devrinin serbest olduğunu gösterir bir belge ile maliklerine iade edilir. Belgenin bir örneği ilgili müzede bulundurulur. (b) Müzeye alınması uygun görülenler malikin belirlenen değer tekdirine razı olması halinde, müze tarafından satın alınırlar. Değer tekdirine razı olunmaması halinde, yurtdışına çıkarılamayacağını gösterir bir belge ile maliklerine iade edilir. Belgenin bir örneği ilgili müzede bulundurulur. Etnografik nitelikteki kültür varlıklarının bir grubunu teşkil eden yazma ve tezhipli kitaplar Bakanlığa bağlı kütüphanelerce de usulüne uygun olarak alınabilir”

Etnografik özellikteki kültür varlıkları, 2863 sayılı kanun kapsamındadır ve son 6 Osmanlı padişahı ve aynı çağdaki sikkelerin tescile tabi olmaksızın yurt içinde edinilip satılabileceği hem kanunun 23. maddesinden hem de mezkûr yönetmeliğin 3. maddesinden barizdir. Kanun koyucunun bu sikkelerle alakalı olarak serbesti öngörmesinin sebebi, tedavül kolaylığının o dönemin şartlarında daha rahat olmasından kaynaklıdır.²⁹

2863 sayılı yasanın 25. maddesinin birinci fıkrası ile de aynı yasanın 23. maddesinde sayılan varlıkların bilimsel esaslar dikkate alınarak tasniflerinin ve tescillerinin yapılacağı, gerekli görülenlerin müzelere alınacağı düzenlenmiş; ikinci fıkra uyarınca da tasnif/tescil/müzelere alınma usul ve esaslarını belirlemek üzere *Korunması Gerekli Taşınır Kültür ve Tabiat Varlıklarının Tasnifi, Tescili ve Müzelere Alınmaları Hakkında Yönetmelik* düzenlemesi yapılmıştır.

2863 sayılı yasanın 27. maddesi “*Yirmi beşinci madde gereğince tasnif ve tescil dışı bırakılan ve Devlet Müzelerine alınması gerekli görülmeyen taşınır kültür varlıklarının ticareti, kültür ve turizm bakanlığının izni ile yapılır.*” hükmünü içermektedir ve aynı yasanın

²⁸ Goulding 2005, 298.

²⁹ Ersöz 2017, 19.

30. maddesine göre de *gerçek ve tüzel kişiler, satışa konu kültür ve tabiat varlıklarını önce devlet müzelerine haber vermeye ve göstermeye mecburdurlar*. Kanunun 67.maddesinde ise *bildirim yükümlülüğüne aykırılık hali düzenlenmiş ve ticareti yasak olmayan taşınır kültür varlıklarının izinsiz olarak ticaretini yapan kişinin cezai müeyyideyle karşılaşacağı* bildirilmiştir.

Korunması Gerekli Taşınır Kültür ve Tabiat Varlıklarının Tasnifi, Tescili ve Müzelere Alınmaları Hakkında Yönetmelik'in 3. maddesinin (1) bendinde tescile tabi etnografik eserin tanımı yapılarak; "*Günümüzden yüz yıl öncesine kadar olanlar hariç, halkın hayat tarzını, dönemin sosyal, teknik ve ilmi özellikleri ile kültürünü temsil eden araç ve gereçler dâhil bilim, kültür, din ve mihaniki sanatlarla ilgili, belge değeri bakımından korunması gerekli insan yapısı taşınırları*" tescile tabi etnografik eserler olarak belirlenmiştir. Söz konusu düzenlemede etnografik eser kapsamında olabilmek için gerekli süre yüz yıl olarak ifade edilmiş olup, bu durumda etnografik eser olabilme şartı en az 100 yıllık bir geçmişe ait olmayı zorunlu kılmaktadır. Üst sınırı 100 yıl olan etnografik eserin alt sınırı, gerek 2863 sayılı yasa hükümlerinde gerekse ikincil mevzuat hükümlerinde belirtilmemiştir.

Üst sınır olan 100 yıl, 2863 sayılı kanunun 23. maddesine göre sikkeleri tescile tabi olmaksızın yurt içinde alınıp satılabilir taşınır kültür varlıkları olarak tanımlanan son altı Osmanlı Padişahından sonuncusu olan Vahidettin (1918-1922) dönemi ile kronolojik olarak uyumludur. Yani etnografik eser olma üst sınırı Osmanlı Devleti'nin son bulması ve Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulması süreciyle örtüşmektedir. Bu durumda alt sınır da en azından tescil harici bırakılan son altı Osmanlı padişahının ilki olan Abdülmecid (1839-1861) dönemi ile başlatılmalıdır. Bu halde başlangıçtan günümüze yaklaşık 180 yıllık bir süre, yurt içinde alımı ve satımı serbest olan etnografik taşınır kültür varlığı oluşum süreci olarak değerlendirilmelidir.

Etnografik taşınır kültür varlığının başlangıcını oluşturacak zaman dilimindeki belirsizlik; farklı yorumlama, uygulama ve değerlendirmelerin ortaya çıkmasına sebep olmaktadır. Uygulamada her ikisi de kazı esnasında ele geçirilen Doğu Roma dönemi (MS 395-1453)³⁰ bir eser, arkeolojik taşınır kültür varlığı olarak değerlendirilirken; çağdaşı olan Anadolu Selçuklu (MS 1075- 1308)³¹ veya Osmanlı dönemine (M.S. 1299-1922)³² ait bir eser ise etnografik taşınır kültür varlığı olarak değerlendirilmektedir. İşbu değerlendirmeye göre de kayıt yapılacağı envanter defteri türü belirlenecek iki eser farklı statüde değerlendirilecektir. Arkeolojik ya da etnografik eser kapsamının belirlenmesinde, taşınır kültür varlığının üretildiği dönemin belirleyici olması gerekliliktir. Bu sebeple açıklık sağlanabilmesi adına üst sınır olarak belirlenen 100 yıl da olduğu gibi alt sınır için de belirleyici bir zaman dilimini içeren bir düzenleme yapılması gerekmektedir. Yurt içinde alım-satımı serbest etnografik taşınır kültür varlıklarının hem yoğunluğu oluşturması hem de yargısal uyumsuzluklara fazlaca konu olması sebebiyle belirlenecek tarihin belirlenmesinde; son altı Osmanlı padişahı dönemi sikkelerinin başlangıcında Abdülmecid (1839-1861) ve bitişinde Vahidettin (1918-1922) tarihlerinin dikkate alınması sorunu çözebilecektir.

Son altı Osmanlı padişahı dönemi sikkeleri ile çağdaşı olan etnografik taşınır kültür varlıkları, 2863 sayılı kanun kapsamında kalan kültür varlıkları olduklarına göre; ortaya çıkan çelişkili durumun son bulması; yargı mercileri, kolluk kuvvetleri ve müze ihtisas elemanlarının iş yoğunluğunu azaltacak ve kültür varlığını elinde bulunduran şahısın mağduriyetinin önüne geçilebilecektir. Ya da yurt içinde alım ve satımlarının serbest olduğuna dair hükmün kaldırılması veya bu grup taşınır kültür varlığı için haber verme

³⁰ Ostrogorsky 1981, 431.

³¹ Turan 1984, 55.

³² Somel 2014.

zorunluluğu (KTVKK m. 4 ve 30) hükümlerinin iptal edilerek yeni bir düzenleme getirilmesi de karşılaşılan problemlerin çözümü için düşünülebilecektir. Fakat bu durumda kanun koyucunun söz konusu sikkelere dair öngörülen haber verme zorunluluğunun kaldırılması halinin yaratacağı tehlikeler göz önünde bulundurulmalıdır.

Kanunun 23. maddesi uyarınca son altı Osmanlı padişahı sikkelerinin kültür varlığı niteliğinde olduğunun kabul edilmesiyle birlikte tescil edilmek zorunda olmadıklarının belirlenmesinin yarattığı sıkıntılardan biri de; işbu sikkelerin yok edilme tehlikesiyle karşı karşıya bırakılması ve söz konusu sikkelerin eskiye oranla ender bulunmakta olduğunun unutulmasıdır.³³ Kanun koyucu sikkelere serbesti tanırken, sikkelerin altın olup olmamasına göre bir ayırım yapmamış ve basılan bir altın sikkenin kuyumcuya ham altın değerinde satılıp altın içinde eritilerek eserin yok edilme ihtimalini es geçmiştir.³⁴ Ayrıca 2863 sayılı kanunun yayımlandığı tarih 1983'tür ve bu tarihte çok sık rastlanan Osmanlı paraları, artık daha nadir bulunmakta olup tarihi değer bakımından daha da önemli hale gelmiştir.³⁵

Ticarete konu olmadığı halde kolluk kuvvetleri ihbarlarına konu olan aramalarda ele geçen etnografik taşınır kültür varlığı ve son altı Osmanlı padişahları dönemi sikkeleri için 2863 sayılı kanuna muhalefet ve haber verme zorunluluğunu içeren 4. ve 30. maddeleri ihlalden adli işlemler yapılmaktadır. Bu durum kolluk kuvvetleri, yargı merciinin ve her bir varlık için "Tescil dışı taşınır kültür ve tabiat varlığı belgesi" düzenleyen müzelerin iş yükünü artırırken, aynı zamanda müze uzmanlarının kanundan kaynaklı görevlerini yerine getirmesi esnasında zorlanması ve ihbar edilen kişinin de mağduriyet yaşamasına sebep olmaktadır. Çünkü 2863 sayılı yasanın "Haber Verme Zorunluğu" başlıklı 4. maddesi ile "Devlet Malı Niteliği" başlıklı 5. maddesinde; muhafazası gerekli taşınır ve taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarının Devlet malı vasfında olduğunun üzerinde durulmuştur. Bu durumda etnografik eserin tanımı, kapsamı, oluşumunda gerekli olan alt ve üst zaman dilimi daha açık ve yoruma mahal vermeden yeniden düzenlenmeli, uygulama birliğinin önüne geçen yoruma açık muğlak ifadelere yer verilmemelidir. Yurt içinde alım ve satımları serbest olan ve tescil harici bırakılan bu grup sikke ve çağdaşı olan etnografik taşınır kültür varlıkları ile ilgili işlemlerde çelişkilerin önüne geçilebilmesi için artık daha nadir bulunan işbu varlıklar ya tescile tabi taşınır kültür varlığı olarak değerlendirilmeli ya da tescil harici taşınır kültür varlıkları olarak kalıp mezkur yasanın 4. ve 30. maddelerinde addedilen haber verme zorunluluğundan ve 67. maddesinde belirtilen cezai müeyyideden muaf olmalıdırlar.

7. Sonuç

Kültürel miras, geçmiş ve gelecek arasında bağ kurarak bir kültüre ve bir ulusa hissedilen aidiyet duygusunu pekiştirdiğinden toplumu bir arada tutan birleştirici unsurlardan birisidir.³⁶ Ünik niteliğe sahip olması sebebiyle sadece ait olduğu toplum özelinde değil tüm beşeriyet için ortak önem arz etmektedir. Kültürel mirasın ait olduğu coğrafya ve toplumun kültürel, sosyal, ekonomik ve politik yönleriyle de önemli bir değerler sistemi bütünü oluşturması yok olmasının önüne geçilmesini önemli kılmaktadır. Ülkeler kültür ve tabiat varlıklarının muhafazasına dair stratejik, teorik ve eylemsel planlar geliştirmeli ve ilk olarak "neyin" korunmaya değer olduğu titizlikle saptanmalıdır.³⁷

Kültür ve tabiat varlıklarının korunmaları amacıyla uluslararası hukuk metinlerine paralel olacak şekilde ülkemizde de hukuki düzenlemeler gerçekleştirilmiş; kültür ve tabiat

³³ Ersöz 2017, 19.

³⁴ Ersöz 2017, 19.

³⁵ Ersöz 2017, 19.

³⁶ Kıper 2004, 14.

³⁷ Asatekin 2004, 24.

varlıkları ile alakalı tanımlamaları oluşturmak, gerçekleştirilecek muamele ve görevleri organize etmek, bu hususta gerekli kararları verecek mercilerin vazifelerini belirlemek amacıyla 2863 sayılı “Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu” yürürlüğe sokulmuştur. Çalışma konumuz olan taşınır kültür ve tabiat varlıklarının korunduğu kurumlar müzelerdir. Müzelerde taşınır kültür ve tabiat varlıkları ile alakalı uzmanlık gerektiren eylemler, ihtisas elemanlarınca 2863 sayılı kanun ve sair mevzuat hükümlerince yürütülmektedir.

İşbu makalede 2863 sayılı yasanın “Müzelere alınma” başlıklı 25. maddesinin genel değerlendirmesi ve uygulanmasında ortaya çıkan sorunların tespiti 4 başlık altında incelenmiş olup çözüm önerileri getirilmeye çalışılmıştır. 2863 sayılı yasanın 23. maddesinde sayılan taşınır kültür ve tabiat varlıkları, aynı kanunun 5. maddesi ile devlet malı niteliğinde kabul edilmiş olup kanunun 24. maddesi ile de işbu varlıkların muhafaza edilmesinin ve değerlendirilmesinin devletin sorumluluğunda olduğu düzenlenmiştir. Devlet ise söz konusu yükümlülüğünü müze ihtisas elemanları eliyle gerçekleştirmektedir. Bu kapsamda 2863 sayılı kanunun 25. maddesi hükmünün ihtisas elemanlarınca uygulanmasında birtakım problemler ortaya çıkarak ilgili madde ihtiyaca cevap vermemeye başlamış; teorik disipline hâkim hukukçular ile uygulama alanında çalışan ihtisas elemanlarının birlikte çalışması ve çözüm üretmesi gereği hasıl olmuştur.

Değerlendirilen ilk problem; üst komisyon taleplerinde karşılaşılan sorunlar ve bu sebeple kamu görevlisine rücu tehlikesinin oluşmasıdır. Taşınır kültür ve tabiat varlıklarının müzelere alınması usullerini düzenleyen Korunması Gerekli Taşınır Kültür ve Tabiat Varlıklarının Tasnifi, Tescili ve Müzelere Alınmaları Hakkında Yönetmelik hükümleri uyarınca müzelere getirilen taşınır kültür ve tabiat varlıkları için, muhafazasının gerekli olup olmadığının değerlendirmesini yapmak üzere değerlendirme komisyonu; eserin kıymetinin tespit edilmesi için ise kıymet takdir komisyonu kurulmaktadır. Komisyon kararlarına karşı kültür varlığını getiren tarafından kararın tebliğinden başlayarak otuz gün içinde itirazda bulunulmaz ise karar kesinleşmekte; 30 günlük hak düşürücü süre içerisinde itirazda bulunulması halinde ise bütün masraflar itiraz edene ait olmak üzere üst komisyon oluşturularak kesin karar verilmektedir. Uygulamaya bakıldığında; komisyon kararlarına süresi içerisinde itiraz edildiği halde üst komisyonun oluşturulabilmesi için gerekli masrafların ödenmediği hallerde rastlanılmakta; uygulayıcılar tarafından izlenecek yolun belirlenmesinde tereddütler ortaya çıkmaktadır.

Komisyon kararlarına itiraz edilerek kararın kesinleşmesi engellenmekte fakat; sürecin bir sonraki aşamaya geçmesi “masrafların karşılanmamasıyla” durdurulmaktadır. Kanun koyucu masrafları karşılama yükümlülüğünün itiraz edende olduğunu emredici bir şekilde belirlemiştir. İtiraz eden masrafları karşılamadığı sürece komisyonun kararı ne kesinleşecek ne üst komisyona taşınacaktır, askıda kalacaktır. Çözüm bekleyen önemli bir sorun oluşturan bu durumun yeni bir düzenleme ile ivedilikle giderilmesi gerekmektedir. Mevcut yönetmelik hükmünün değiştirilerek masrafların belirlenecek makul bir sürede karşılanmaması halinin, komisyon kararının kesinleşmesi yaptırımına bağlanması çözüm olabileceği gibi masrafın makul sürede karşılanmaması durumunda itiraz edenin iyi niyetli olmadığı kabul edilerek idari para cezasının öngörülmesi de sadece haklı itirazların yapılmasını sağlayarak askıda kalma problemini çözecektir. Bu çözüm hem kültür ve tabiat varlığının müzeye kazandırılması sürecini sağlamlaştıracak hem de müze ihtisas elemanlarını, üçüncü kişilerin göreceği zararın tazmini yükümlülüğünden ve Anayasanın 129. maddesi ile 657 sayılı kanunun 13. maddesi hükümlerince tazmin edilen zararın kendilerine rücu edilmesi tehlikesinden kurtaracaktır.

Değerlendirmesi yapılan ikinci sorun; ikramiye ödemesinde ihbarcı kimlik bilgilerinin gizli tutulması sebebiyle değerlendirme ve kıymet takdir komisyon kararlarının ilgiliye yasal süresi içerisinde tebliğ edilememesi sorunudur. 2863 sayılı kanunun 4. maddesi ile kültür ve

tabiat varlıklarını bulanlar için en geç üç gün içinde yetkili makamlara bildirme zorunluluğu getirilmiş; aynı kanunun 64. hükmünde ise söz konusu varlıkları bulanlara verilecek ikramiye esasları belirlenmiştir. 2863 sayılı yasa ve sair mevzuat hükümleriyle vatandaşlar için ihbar teşvik edilmiş ve kültür ve tabiat varlıklarını bulanlara koşulların sağlanması halinde ödül verilebileceği düzenlenmiştir. Fakat “zoralm” yoluyla müzeye intikal eden varlıklara dair somut uygulamalara bakıldığında; doğrudan müzelere yapılmayan, farklı bir tüzel kişi ya da gerçek kişilere yapıp ardından müzeye intikal eden ihbarlara rastlanmakta; bu durumda ilk ihbarı yapan şahısın bilgisi gizli tutulduğundan ele geçen kültür ve tabiat varlığına dair değerlendirme ve kıymet takdir komisyonu kararlarının ilgisine yasal süresi içinde tebliği sorunu ortaya çıkmaktadır. Kamu görevlilerinin kanun ve yönetmelikte kendileri için belirlenen süreleri aşmaları sonucunu doğurabilecek bu durum; kamu görevlisinin yaptırımlarına maruz kalmasına ve ihbarcının sürecin uzamasından kaynaklanan ekonomik yarar kaybı yaşamasına sebep olabilecektir. İşbu tehlikelerin önüne geçmek için ihbarcının kimlik bilgisinin uygulayıcı kurum olan müze ile paylaşılması hususunda düzenlemeye gidilmesi gerekmektedir. Söz konusu problemin giderilebilmesi amacıyla yeni bir yasa metni oluşturularak; doğrudan müze müdürlüklerine gerçekleştirilmeyen ve aracı olarak yetkili makamların kullanıldığı bildirimlerde; ihtisas elemanınca talep edilmesi halinde, talep edilen ihbarcı bilgilerinin aracı yetkili makamca ihtisas elemanına bildirilmesi yükümlülüğü öngören bir düzenleme getirilmesi yerinde olacaktır. Ayrıca ikramiye talep eden ihbarcı için yazılı bildirimde bulunarak veya sözlü bildirimini tutanağa geçirterek verilerinin yetkili makamlarla paylaşılacağını kabul etme zorunluluğu ile işbu tutanağın müze müdürlükleriyle paylaşılması zorunluluğunun getirilebileceği ve kimlik paylaşım sistemi veri tabanının müze ihtisas elamanlarınca kullanılabilir hale gelmesinin sağlanmasıyla uygulamadaki problemler önlenebilecektir.

Karşılaşılan üçüncü problem; taşınır kültür ve tabiat varlığı zarar gördüğünde ortaya çıkan zararın tespitinde idarenin yükümlülüğü, kamu görevlisinin mali sorumluluğu ve mesleki sorumluluk sigortası hakkındadır. 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu’nun 12. maddesi kamu görevlisinin doğrudan mali sorumluluğunu düzenlemekte ve memurların idareye karşı mali sorumluluklarında “kişisel sorumluluk” sistemi kabul edilmektedir. Kültür ve tabiat varlıklarını muhafaza yükümlülüğünün müze uzmanlarında olduğu muhakkaktır. Müze ihtisas personellerinin korumak yükümlülüğünde bulunduğu ve zimmetinde bulunan kültür ve tabiat varlıklarının zarara uğraması halinde de personellerin 657 sayılı kanunun 12. maddesine göre kişisel sorumlulukları doğacaktır. Bu halde müze ihtisas elemanının sorumluluğunu belirlemek adına taşınır kültür ve tabiat varlığının niteliği, kamu görevlisinin kusurunu çeşidi, kusurun derecesi, idarenin kusurunun bulunup bulunmadığı, zarar ile fiil arasındaki illiyet bağı gibi hususlar tek tek incelenecek ve zararın tazmini Türk Borçlar Kanunu’nun haksız fiil hükümleri çerçevesinde gerçekleştirilecektir. Ayrıca bu durumda müze ihtisas personellerinin bir de 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu’nun 257. hükmü uyarınca “görevi kötüye kullanma” suçundan sorumluluklarına gidilecek, kamu zararına sebep olmaları bahsiyle cezai müeyyideyle karşılaşabileceklerdir. Müze ihtisas elemanlarının görevlerini ifa ederken üçüncü kişilerin de zarar görme ihtimali bulunmakta; zararın doğması halinde 657 sayılı kanunun 13. maddesine göre idare zararı tazmin ettikten sonra Anayasa’nın 129. maddesi uyarınca tazmin ettiği zararı, zarara sebebiyet veren kamu görevlisine rücu edecektir. Kültür ve tabiat varlıklarının tüm insanlık için yegâne olması ve uluslararası boyutta da önemlerinin devamlı vurgulanması, ihtisas elemanlarını, sorumluluğunun ağırlığı karşısında yalnız hissettirmektedir ve koruyucu düzenlemeler getirilmesini gerekli kılmaktadır. Müze İhtisas Elemanların mesleklerini uygularken karşılaştıkları tazmin yaptırımına bir önlem olarak “Mesleki Sorumluluk Sigortası” getirilmesi yararlı olabileceği gibi yapılacak yasa metnine ihtisas elemanları için özel kişisel sorumluluk şartları eklenerek; müze ihtisas

elemanlarının hem kamunun hem de üçüncü kişilerin uğradığı zararlar karşısında tazmin güvencesi içinde mesleklerini icra edebilmesi sağlanmalıdır.

İncelenen son sorun ise etnografik eser ve son altı Osmanlı padişahı dönemine ait sikkeler meselesidir. 2863 sayılı yasanın 23. maddesinde Osmanlı padişahlarından Abdülmecit, Abdülaziz, V. Murat, II. Abdülhamit, V. Mehmet Reşat, Vahidettin ve aynı çağdaki sikkelerin tescile tabi olmaksızın yurt içinde alınıp satılabileceği düzenlenmiş; aynı yasanın 25. maddesi ile 23. maddede sayılan varlıkların bilimsel esaslar dikkate alınarak tasniflerinin ve tescillerinin yapılacağı, gerekli görülenlerin müzelere alınacağı belirtilmiştir. 2863 sayılı yasanın 27. maddesi uyarınca da müzelere alınması lüzum oluşturmeyen varlıklarının ticaretinin Bakanlık izniyle gerçekleştirilebileceği ve aynı yasanın 30. maddesine göre kişilerin satışa konu kültür ve tabiat varlıklarını önce devlet müzelerine haber vermeye ve göstermeye mecbur olması düzenlenerek 67.maddede bildirim yükümlülüğüne aykırılık halinde cezai müeyyideyle karşılaşacağı bildirilmiştir.

Korunması Gerekli Taşınır Kültür ve Tabiat Varlıklarının Tasnifi, Tescili ve Müzelere Alınmaları Hakkında Yönetmelik'e göre etnografik eser olabilme şartı en az 100 yıllık bir geçmişe ait olmak şeklinde düzenlenmiş fakat üst sınırı 100 yıl olan etnografik eserin alt sınırı belirtilmemiştir. Etnografik taşınır kültür varlığının başlangıcını oluşturacak zaman dilimindeki belirsizlik; farklı uygulamalara ve eserlerin farklı statülerde değerlendirmelerine neden olmuştur. Bu sebeple üst sınır olarak belirlenen 100 yıl da olduğu gibi alt sınır için de belirleyici bir zaman dilimini içeren bir düzenleme yapılması gerekmekte olup bahsi geçen tarihin belirlenmesinde son altı Osmanlı padişahı dönemi sikkelerinin başlangıcında Abdülmecid (1839-1861) ve bitişinde Vahidettin (1918-1922) tarihlerinin dikkate alınması sorunu çözebilecektir. Problemin çözümünde etkisi olabilecek bir diğer yol da belirtilen sikkelerin yurt içinde alım ve satımlarının serbest olduğuna dair hükmün kaldırılarak bu grup varlıklar için haber verme zorunluluğu hükümlerinin iptal edilmesidir. Fakat bu halde de zaten artık daha nadir bulunan sikkelerin yok olma tehlikesi ortaya çıkabilecektir. Yurt içinde alım ve satımları serbest olan ve tescil harici bırakılan bu grup sikke ve çağdaşı olan etnografik taşınır kültür varlıkları ile ilgili işlemlerde çelişkilerin önüne geçilebilmesi için işbu varlıklar ya tescile tabi taşınır kültür varlığı olarak değerlendirilmeli ya da tescil harici taşınır kültür varlıkları olarak kalıp 2863 sayılı yasanın 4. ve 30. maddelerinde addedilen haber verme zorunluluğundan ve 67. maddesinde belirtilen cezai müeyyide kapsamından çıkarılmalıdırlar.

2863 sayılı kanununun 25. maddesinin uygulanmasında ortaya çıkan tüm bu problemlerin giderilmesi için; yasadaki ve ilgili yönetmeliklerdeki açıklıkları giderecek hukuki düzenlemelerin yapılması, uygulamada birliği sağlayacağı gibi uygulayıcı olan müze ihtisas elemanlarının da görevlerinden dolayı karşılaşacakları yaptırımlara karşı daha güvende olmalarını sağlayacak, kültürel mirasın daha etkili korunmasına hizmet edecektir. İdarenin bahsi geçen problemler karşısında çözüm önerilerini sağlama konusunda gerekli adımları ivedilikle atması gerekmekte; ilgili mevzuatlarındaki metinlerin dolaylı anlatımdan uzak, çelişkileri ortadan kaldıran daha anlaşılır düzenlenmeler ile ifade edilmesi zorunluluk arz etmektedir.

Çıkar Çatışması Beyanı

“2863 Sayılı Kanun'un 25. Maddesinin Uygulanmasında Ortaya Çıkan Sorunlar ve Çözüm Önerilerinin Değerlendirilmesi” başlıklı makalemiz ile ilgili herhangi bir kurum, kuruluş, kişi ile mali çıkar çatışması yoktur ve yazarlar arasında da herhangi bir çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Kaynakça

- Asatekin, N. G. 2004, “Kültür ve Doğa Varlıklarımız Neyi Niçin Nasıl Korumalıyız”, *Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü Yayınları*, Yayın No:104, Ankara.
- Aydos, O. S. 2008, “Taşınır Kültür Varlığı Koleksiyonculuğuna İlişkin Değerlendirmeler”, *Ankara Barosu Dergisi*, 66/4, 62-75.
- Danıştay, Danıştay 14. Dairesi E. 2011/13368 K. 2012/2457 (09/04/2012).
<https://www.lexpera.com.tr/ictihat/danistay/e-2011-13368-k-2012-2457-t-9-4-2012>
- Ersöz, A. K. 2017, *Türk İdare Hukuku Kapsamında Kültür ve Tabiat Varlıklarının Korunması*, On İki Levha Yayıncılık.
- Gerçek, F. 1999, *Türk Müzeciliği*, T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- Goulding, C. 2005, “Grounded Theory, Ethnography and Phenomenology: A Comparative Analysis of Three Qualitative Strategies for Marketing Research”, *European Journal of Marketing*, 294-308.
- Gürcüm, B. H.-Arslan P. 2016, “Etnografik Araştırmalar ve Tekstil Tasarımı”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 9/43, 1047-1057.
- Kerç, E.-Akpınar, Ö. 2018, “Türkiye’de Uygulanmakta Olan Hekim Mesleki Sorumluluk Sigortalarına Yönelik Bir Araştırma”, *Marmara Üniversitesi Öneri Dergisi*, 13/50, 229-246.
- KIPER, P. 2004, “Küreselleşme Sürecinde Kentlerimize Giren Yeni Tüketim Mekânları ve Yitirilen Kent Kimlikleri”, *Planlama Dergisi*, 4, 14-18.
- Madran, B. 1999, *Müze Türleri, Yeniden Müzeciliği Düşünmek*, Der. Tomur ATAGÖK, İstanbul Yıldız Teknik Üniversitesi Basım Yayın Merkezi, 3-20.
- Mercin, L. 2003, “Kültür ve Sanat Değerlerinin Yaşatılmasında Müzelerin Rolü”, *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 2/6, 106-114.
- Mumcu, A. 1969, “Eski Eserler Hukuku ve Türkiye”, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 26/3, 45-78.
- Ostrogorsky, G. 1981, *Bizans Devleti Tarihi*, (Çev. Fikret Işıltan), Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.
- Somel, S. A. 2014, *Osmanlı İmparatorluğu Ansiklopedisi*, Alfa Yayınları.
- Turan, O. 1984, *Selçuklular Zamanında Türkiye Tarihi*, İstanbul.
- Uğur, H. 2013, “Suçların İhbarı ve İhbarcılarının Korunması”, *TBB Dergisi*, 108, 383-406.
- URL 1: <https://www.ilkercolak.com.tr/kultur-ve-tabiat-varliklarinin-devlet-mali-niteliği-ve-sonuclari/>
- URL 2: <https://sozluk.gov.tr/>
- URL 3: <https://tr.wikipedia.org/wiki/Etnografya>